

BOSHQARUV TIZIMIDA SUB'EKT VA OB'EKTNING O'ZIGA XOSLIGI

Mustanova Sevara Muxammadi kizi
Termiz Davlat Pedagogika Instituti Maktabgacha
talim yo'nalishi 2 -kurs magistranti

Annotatsiya: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarini boshqarish va rejalashtirish bugungi kunning dolzarb vazifalardan sanaladi. Maqolada boshqarishning yangi usullari to'grisida fikrlar bildirilgan. Boshqaruv tushunchasi tor ma'noda biror-bir tashkilot maqsadini aniqlash va unga erishish uchun zarur bo'lgan rejalashtirish, tashkil etish va nazorat jarayonlarining foyda keltirishi, samara berishi, faoliyat yo'nalishini to'g'ri tanlay bilish, qarorlar qabul qila olishga hamda uning boshqarilishini nazorat qilishga va bu jarayonning borishiga bog'liq bo'ladi.

Kalit so'zlar: boshqarish, rejalashtirish, tashkilot, faoliyat, imkoniyat, xususiy turkumlar, xabardorlik.

SPECIFICITY OF THE SUBJECT AND OBJECT IN THE MANAGEMENT SYSTEM

Mustanova Sevara Muxammadi kizi
Termiz State Pedagogical Institute Preschool field of study, 2nd year
master's degree

Annotation: Management and planning of preschool education today is one of the most important tasks. The article proposes ideas for new management methods. The concept of management in a narrow sense is the benefit and effectiveness of the planning, organization and control processes necessary to determine the goal of an organization and to achieve it, to be able to choose the right direction of activity, to be able to make decisions and depends on the control of its management and the progress of this process.

Keywords: management, planning, organization, activity, opportunity, private categories, awareness.

ТОЖДЕСТВО СУБЪЕКТА И ОБЪЕКТА В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ

Севара МУСТАНОВА МУХАММАДИ қизи
Термезский государственный педагогический институт
Дошкольное учреждение специальность, 2 курс магистратура

Аннотация: Управление и планирование организаций дошкольного образования является одной из актуальных задач современности. В

статье высказываются мнения о новых методах управления. Понятие управления в узком смысле – это польза и эффективность процессов планирования, организации и контроля, необходимых для определения цели организации и ее достижения, для возможности выбора правильного направления деятельности, для решений и зависит от контроля его руководства и хода этого процесса.

Ключевые слова: управление, планирование, организация, деятельность, возможность, частные категории, осведомленность.

Kirish.

Boshqaruv nafaqat tashkilot doirasida, qolaversa, butun bir jamiyat, davlatni o'z tanlagan yo'li maqsad va intilishlariga yetaklovchi, iqtisodiyotni kuchli, barqaror ishlovchi mexanizmga aylantirishda muhim ta'sir etuvchi kuch hisoblanadi.

Boshqaruvni jamiyatning iqtisodiy negizi bilan bog'lab, shu bilan birga boshqaruvning ikki tashkiliy-texnikaviy va ijtimoiy-iqtisodiy tomonlarini hisobga olgan holda o'rganish lozim[1].

Tashkiliy-texnikaviy boshqaruv aniq iste'mol qiymatini olish uchun mahsulot tayyorlashda mehnat taqsimoti va kooperatsiyasi bilan ajralib turadi. Ijtimoiy-iqtisodiy boshqaruv mavjud ishlab chiqarish munosa- batlari bilan bog'liq bo'lib, boshqaruv maqsadlarini belgilaydi. Tashkiliy-texnikaviy boshqaruv mehnat unumdorligi va ishlab chiqarish samaradorligining oshishi uchun sharoit yaratishga imkon beruvchi faoliyat turidan iboratdir. Ijtimoiy iqtisodiy boshqaruvning maqsadi ishlovchilar samarali mehnat qilishi uchun sharoit yaratish, ulami ijtimoiy himoya qilishning ishonchli umumdavlat tizimini shaldlantirish, bandlikni (ta'minlash va aholining kam ta'minlangan qatlamlarini qo'llab-quvvatlashdan iboratdir

Adabiyotlar tahlili: Boshqaruv nazariyasi asoschilari Teylor, Ford, Gilbert, Emerson, Fayol va boshqalardir. Boshqaruv nazariyasining tarixan dastlabki yo'nalishi «klassik» (an'anaviy) maktab nomini olgan. Bu maktabning vujudga kelishida amerikalik muhandis va tadqiqotchi Frederik Teylorning xizmati katta. Teylor xizmat pog'onasining barcha darajalarini-AQSH (Bestlegem)dagi yirik metallurgiya tashkilotining kichik xizmatchisidan boshqaruvchisigacha bo'lgan lavozimlarni egallagan. U birinchilar qatorida ishlab chiqarishning ayrim jarayonlarini tashkil etish hamda butun tashkilotni boshqarishga ilmiy yondashishni qo'lladi.

Teylor kishi aql-zakovatiga katta e'tibor bergan[4]. Masalan, u rahbar quyidagi to'qqiz sifatga ega bo'lishi kerakligini ta'kidlagan:

1. Aql-zakovatga.
2. Ma'lum ma'lumotga.
3. Ish tajribasiga.
4. Odobga.

5. G‘ayratga.
6. Ziyaklikka.
7. Halollikka.
8. To‘g‘ri fikr yuritishga.
9. Salomatlikka.

Shu bilan birga Teylor bu sifatlarning barchasiga ega bo‘lgan kishini topish juda mushkul ekanligini aytgan.

Boshqaruvning mohiyati ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar darajasi, ishlab chiqarish kuchlarining rivojlanishi va iqtisodiy aloqalarning murakkablashuvi bilan kengayib boradi. Boshqaruv ishlab chiqarish jarayonida ishlab chiqarish vositalariga mulkchilikning lurli shakllari mavjud bo‘lgan sharoitda ishlab chiqaruvchilar o‘rtasida raqobatni shakllantirish, foydani maksimallashtirishga qaratilgan bo‘lsa, u butun bir iqtisodiy tizimda ishlab chiqarish evaziga jamiyat ehtiyojini qondira oladigan bozor infratuzilma elementlari va ularning o‘zaro aloqasini ta‘minlovchi mexanizmning barqaror ishlashiga, hai bir fuqaro, guruh, uyushma, tashkilot va muassasalar manfaatlarini e‘tiborga olgan holda ularning jahon sahnasida o‘z o‘rniga ega boii- shiga qaratilgan bo‘ladi

Boshqaruvning asosini obyektiv iqtisodiy, ijtimoiy va boshqa qonunlarga asoslanuvchi huquqiy ilmiylik tashkil etadi. Bu qonunlarni o‘rganish va ularning aniq vaziyatlarda namoyon bo‘lishini hisobga olgan holda xo‘jalik rahbarlari respublika iqtisodiyotini boshqarishning strategiya va taktikasini belgilaydilar. Ta‘lim tashkilotini boshqarishda bitta emas, balki ko‘plab boshqaruv turkumlari amalga oshiriladi. Bu turkumlar ierarxik tuzilmaga ega-xususiy turkumlar nisbatan umumiyarlari tarkibiga kiradi[2]. Boshqaruv jarayonida, ayni paytda, turli boshqaruv turkumlari ishi amalga oshiriladi. Kimdir mashg‘ulotlar jadvaliga tuzatishlar kiritishi, kimdir o‘qituvchining ishini nazorat qilib borishi, yana kimdir pedagogika kengashining ish rejasini muhokama qilishi mumkin. Bu boshqaruv turkumlarini nafaqat bexabar kuzatuvchi uchun, balki aksariyat boshqaruv sub‘ektlari uchun ham nooshkor holga keltiradi. Ammo boshqaruv faoliyatining yaxlitligi uchun javob beruvchi ta‘lim tashkiloti rahbari ushbu turkumlarni tuzib, ularning har birini kuzatib borishi kerak. Rejalashtirish, tashkil etish, rahbarlik va nazorat qilish hokimiyat munosabatlarini amalga oshirishi tufayli boshqaruv ishi deb hisoblanadi. Samaradorlik tushunchasi, garchi ijtimoiy munosabatlar jarayonida ko‘p qo‘llanilsa-da, boshqaruv nazariyasida eng kam ishlangan tushunchalardan biridir. Samaradorlikning umumiy nazariyasi mavjud bo‘lmaganligi bois ushbu yo‘nalishdagi barcha urinishlar hozircha kutilgan natijaga olib kelmadi.

Har qanday fan o‘z predmeti, nazariyasi va uslublarga egadir. Predmet fanning qaysi sohaga tegishli ekanligini belgilaydi. Nazariya bu sohada ro‘y

beradigan jarayon va hodisalarning ro‘y berish qonuniyatlarini aniqlaydi.

Tahlil va natija: Boshqaruvning amaliy tomonlari quyidagi aniq vazifalarni hal etishga: iqtisodiyotning bozor munosabatlariga o‘tishga, foyda olishga, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, aholi ijtimoiy himoyasini kuchaytirishga, kishilar ma’naviy darajalarini o‘stirish va boshqalarga qaratilgandir[5].

Uning nazariy tomonlarining asosiy vazifalari quyidagilar:

- boshqaruvning nazariy asoslarini o‘rganish;
- bozor iqtisodiyoti sharoitida boshqaruvning asosiy usullarini o‘rganish va amaliyotga tatbiq qilish;
- boshqaruv faoliyati sohasida kasbiy mahorat biiimlarini egallash;
- boshqaruv tamoyillari, funksiyalari haqida tushuncha berish;
- boshqaruv jarayonida kommunikatsiyalar va ulardan foydalanish ko‘nikmalarini hosil qilish;
- rahbarlik faoliyati bo‘yicha kasbiy mahorat uslub va madaniyati haqida bilim berish;
- O‘zbekiston Respublikasi iqtisodiyotida boshqaruv tizimini o‘rganish va tahlil qilish;
- xorijiy mamlakatlar tajribalarini o‘rganish, ularni taqqoslash asosida o‘qitish, o‘rgatish.

Boshqarish nazariyasi fani o‘zining maqsad, vazifa, funksiyalaridan kelib chiqib, boshqa umumiy iqtisodiy, gumanitar, tabiiy, matematik fanlar bilan uzviy bog‘liqlikda rivojlanadi. Fanning uslubiy asosini iqtisodiy nazariya, menejment, bozor nazariyasi fanlari belgilaydi. Bundan tashqari, sotsiologiya, psixologiya, personalni boshqarish, ekonometrika, tarmoq iqtisodiyoti kabi fanlar bilan aloqadordir[3].

Xulosa va tavsifalar: Boshqaruv, asosan, kishilarni, jamiyatni boshqarish bo‘lganligi uchun, mehnatni tashkil etish, ishchi o‘rinlarini, shart-sharoitlarini yaratish, belgilangan vazifalar bajarilishi yuzasidan nazorat qilish, faoliyat natijalarini baholashda samaradorlik ko‘rsatkichlarini qo‘llash, qolaversa, boshqaruvda rahbar psixologiyasi, madaniyati o‘ziga xos uslubga ega bo‘lishligini taqozo etish va ularni o‘rganish boshqarish nazariyasi fanining yuqorida ko‘rsatilgan fanlar bilan bog‘liqlikda, biigalikda rivojlanishiga asos bo‘ladi. Manbalar tahlili, kuzatish ishlari va tadqiqot natijalariga tayangan holda quyidagi umumiy xulosalarga kelindi:

«Ta’limni boshqarish modeli nazariy jihatdan qo‘llab-quvvatlanadigan fikr sifatida tushunilishi kerak. Ta’limda boshqaruv modelini boshqarish muammosi bugungi kunda ham o‘rganilmoqda. Ta’lim boshqarish modelining bosh maqsadi: mehnatkashlarning moddiy va ma’naviy ehtiyojlarini to‘laroq qondirish uchun ishlab chiqarishni barcha jamiyat a’zolari o‘rtasidagi ijtimoiy munosabatlarni yanada takomillashtirishdir. Shu bilan birga davlat

va jamiyat boshqaruvini yaxlitligini ta'minlab, jamiyat rivojlanishi, undagi ijtimoiy munosabatlar yuksalishi asosida davlat boshqaradigan sohalarni jamoat tashkilotlari zimmasiga yuklashdir. Boshqarish oqibatida ta'lim tizim o'z yaxlitligini saqlab qolmasdan balki faoliyatini takomillashtiradi. Bundan boshqarish xususiyati tizimning tabiati bilan hamda uning mavjudligi va rivojlanish qonuniyatlari, yashash sharoiti bilan bog'liqdir. Boshqarish jamiyat va uning yashash muhiti bilan xilma-xil aloqadorligini, yaxlitligini ta'minlaydi. Hozirgi kunda boshqarish modeli eng avvalo kishilarning iqtisodiy va moddiy, ijtimoiy faoliyatini ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash jarayonlarini to'g'ri tashkil etishga qaratilmog'i zarurdir. Buning boisi shuki, jamiyatimizning rivojlanishi ko'p jihatdan kishilarning yuksak aqliy imkoniyatlariga, yuksak ongi, ma'naviy dunyoki, umummadaniyatiga bog'liqdir.

1. Jamiyatdagi boshqaruv tizimini ma'lum boshqarish vazifalari asosida tashkil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Shunga ko'ra uni alohida ko'rsatib o'tishni maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz. Ta'limda boshqaruv modeli vazifalariga: rejalashtirish, tashkil qilish, sozlash, muvofiqlashtirish, nazorat va hisob-kitob qilish kiradi.

2. Ijtimoiy-siyosiy hayotni boshqarish oldiga qo'yilgan maqsad ijtimoiy tafovutlarni bartaraf etish, jamiyatning ijtimoiy bir xilligiga erishish, davlat boshqaruvini takomillashtirib ijtimoiy o'z-o'zini idora qilishga aylantirishdir. Jamiyat va uning har bir ayrim a'zosining ma'naviy rivojlanishini boshqarish-boshqarishning yana bir asosiy turidir.

3. Insonlar doimiy ravishda o'zaro aloqada, munosabatda bo'ladilar va bunda muqarrar ravishda ularning individual xususiyatlari namoyon bo'ladi. Shundan kelib chiqqan holda, har bir ijtimoiy rol xatti-harakatlarni mutlaq shablon ekanligini belgilamaydi, u har doim o'zining ishtirokchilari uchun ayrim «imkoniyatlar diapazoni»ni qoldiradiki, uni shartli ravishda ma'lum «rol bajarish uslubi» deb atash mumkin.

ADABIYOTLAR:

1. Камилова Г. А., Курбанова Г. Р., Джаббаровва С. З. Особенности формирования педагогических навыков у воспитателей дошкольно-образовательных учреждений // *Academy*. – 2020. – №. 5 (56). – С. 25-27.

2. Kamilova G. Maktabgacha talim muassasalarida ekologik tarbiyani tashkil etishda integrativ yondashuv // *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)*. – 2020. – Т. 1. – №. 1.

3. Olimovna K. G. The importance of the criteria of pedagogical technologies at training highly qualified personnel // *Достижения науки и образования*. – 2017. – №.

4. Eshova S. D., Rajabova K. I. Organization of didactic games for preschoolers.

5. Rajabova I. Ossobennosti organizatsii i provedeniya didakticheskix igr s detmi starshego doshkolnogo vozrasta // *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)*. – 2020. – Т. 1. – №. 1.